

VU Research Portal

Geven van tijd: vrijwilligerswerk

Bekkers, R.H.F.P.

published in

Geven in Nederland 2013: Giften, Nalatenschappen, Sponsoring en Vrijwilligerswerk
2013

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Bekkers, R. H. F. P. (2013). Geven van tijd: vrijwilligerswerk. In T. N. M. Schuyt, B. M. Gouwenberg, & R. H. F. P. Bekkers (Eds.), *Geven in Nederland 2013: Giften, Nalatenschappen, Sponsoring en Vrijwilligerswerk* (pp. 107-123). Reed Business education.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Geven van tijd: vrijwilligerswerk

Prof. dr. René Bekkers

Samenvatting

In 2012 doet naar schatting 38% van de Nederlanders vrijwilligerswerk. Dit percentage is gedaald sinds 2010, toen het nog 41% bedroeg. De vrijwilligers besteden gemiddeld 21 uur per maand aan vrijwilligerswerk, iets meer dan in 2010. De meeste vrijwilligers zijn nog steeds te vinden in de sector sport (11% van de bevolking), gevolgd door kerk en levensbeschouwing (7%), gezondheid, recreatie/hobby en scholen (elk 5%).

De meeste vrijwilligers houden zich bezig met bestuurlijke taken, kantoorwerk en administratie, klussen, advies en training geven of vervoer bieden. Steeds minder vrijwilligers houden zich bezig met fondsenwerven. Vrijwilligers hebben zich in de afgelopen jaren gespecialiseerd en concentreren zich op een kleiner aantal taken. Het deel van de vrijwilligers dat zich met drie of meer soorten taken bezig houdt is afgenomen van ongeveer de helft in 2002 naar iets meer dan een kwart in 2012.

Vrijwilligers zien het vaakst voordelen van vrijwilligerswerk op het terrein van leren, waarden, en zelfbevestiging. Carrièremotieven worden minder vaak genoemd. Vrijwilligers zeggen minder vaak dan voorheen dat ze actief zijn om hun betrokkenheid te tonen, in lijn met de afname van prosociale waarden die we ook in hoofdstuk 1 zagen. Het carrièremotief is ondanks de crisis en de opgelopen werkloosheid niet populairder geworden. Het vrijwilligerswerk trekt ook niet aan door de crisis. Wel blijkt dat vrijwilligers die carrièremotieven noemen vaker betaald werk vinden.

Vrijwilligers worden gekenmerkt door een hoger dan gemiddeld opleidingsniveau, een hogere leeftijd, een kerkelijke achtergrond en prosociale waarden zoals vertrouwen in andere mensen, altruïstische waarden, empathie en het principe van zorg – de morele overtuiging dat je mensen moet helpen die dat nodig hebben. Door deze waarden houden vrijwilligers zich bovendien vaker dan niet-vrijwilligers bezig met andere vormen van prosociaal gedrag, zoals vrienden en bekenden steunen, informele zorg en hulp bieden aan vreemden.

6.1 Inleiding

Nederlanders geven niet alleen geld, maar ook tijd aan goede doelen. In dit hoofdstuk beschrijven we het vrijwilligerswerk dat Nederlanders doen voor maatschappelijke

organisaties.¹ In welke sectoren vinden we de meeste vrijwilligers, welke taken verrichten vrijwilligers en hoe actief zijn zij? Hoe is de vrijwillige inzet van Nederlanders voor maatschappelijke organisaties veranderd in de afgelopen jaren? Welke motieven hebben vrijwilligers? Deze vragen worden in dit hoofdstuk beantwoord.

Vrijwillige inzet is een nieuwe term die steeds vaker gebruikt wordt in Nederland om prosociaal gedrag aan te duiden (Dekker, De Hart & Faulk, 2007; Boss & Hetem, 2011; Van Baren et al., 2011). Vrijwilligerswerk is een belangrijke vorm van vrijwillige inzet. In de definitie van Van Daal (1990) die we in 'Geven in Nederland' hanteren is vrijwilligerswerk 'werk voor andere mensen, voor organisaties of de samenleving in het algemeen, dat onbetaald, onverplicht en in georganiseerd verband wordt verricht'. Volgens deze definitie is de maatschappelijke inspanning die Rotterdamse uitkeringsgerechtigden moeten verrichten (Sociaal-Wetenschappelijke Afdeling Gemeente Rotterdam, 2012) geen vrijwilligerswerk, omdat het een verplichte prestatie is in ruil voor een uitkering.

Vrijwilligerswerk verschilt van informeel prosociaal gedrag op het punt van de formele organisatie. Maar ook buiten maatschappelijke organisaties zetten veel Nederlanders zich vrijwillig in en tonen zij zich op manieren betrokken bij de samenleving. Deze andere vormen van vrijwillige inzet, zoals mantelzorg en informele hulp aan burens, vrienden of familieleden, rekenen we niet tot de filantropie. Zij dienen immers niet primair het algemeen nut, maar met name een 'specifiek' nut, namelijk dat van bepaalde individuen op korte sociale afstand. We onderzoeken in paragraaf 6.9 het verband tussen onbetaald vrijwilligerswerk en de hulp die Nederlanders geven aan specifieke personen.

6.2 Hoeveel Nederlanders doen vrijwilligerswerk?

Op basis van het laatste 'Geven in Nederland'-onderzoek wordt geschat dat jaarlijks 6,3 miljoen Nederlanders actief zijn als onbetaald vrijwilliger voor minstens één maatschappelijke organisatie. Dit is 38% van de bevolking. Evenals in vorige jaren komt vrijwilligerswerk het vaakst voor in de sector sport en recreatie, gevolgd door kerk en levensbeschouwing.

In tabel 6.1 vindt u cijfers over de deelname aan vrijwilligerswerk in verschillende sectoren vanaf 2002. Vanaf 2010 zijn in de schattingen ook het vrijwilligerswerk door allochtonen in de schattingen meegenomen.² De cijfers in de laatste twee kolommen van tabel 6.1 laten zien dat de populariteit van vrijwilligerswerk in Nederland in de afgelopen twee jaar is gedaald, met name onder autochtone respondenten. De cijfers voor 2012 laten in vrijwel alle sectoren een afname zien vergeleken met de cijfers voor 2010. We zien kleine dalingen in allerlei sectoren, waaronder sport, gezondheid, recreatie en hobby, scholen en volwasseneneducatie, kunst en cultuur, reclassering en slachtofferhulp, vakbonden en

1 De schattingen zijn gebaseerd op de gegevens die we in de enquête hebben verzameld waarin ook vragen werden gesteld over giften van geld en goederen en die in hoofdstuk 1 is geanalyseerd. In tegenstelling tot de schattingen van giften van geld en goederen betreffen de schattingen van het vrijwilligerswerk de twaalf maanden voorafgaand aan het onderzoek: van mei 2009 tot mei 2010. 'Vrijwilligerswerk' wordt in de vragenlijst omschreven als een vorm van 'betrokkenheid bij maatschappelijke organisaties (...) waarvoor u geen salaris of loon ontvangt, maar eventueel wel een kleine onkostenvergoeding'.

2 Om een goede vergelijking te kunnen maken met voorgaande jaren is voor 2010 ook een schatting gegeven op basis van dezelfde methode als in voorgaande jaren waarin alleen het vrijwilligerswerk door autochtone respondenten is meegeteld.

beroepsorganisaties en de restcategorie van overige organisaties. In de andere sectoren blijft het percentage vrijwilligers stabiel. In geen enkele sector is een stijging te zien.

Tabel 6.1 Vrijwilligerswerk voor maatschappelijke organisaties in de afgelopen twaalf maanden, 2002-2012 (in procenten)

	2002	2004	2006	2008	^b 2010	^c 2010	^c 2012
Doet geen vrijwilligerswerk	54	59	58	55	57	59	62
Doet wel vrijwilligerswerk	46	43	42	45	43	41	38
Sport	16	10	12	13	13	12	11
Religie en levensbeschouwing	11	10	8	9	8	7	7
Gezondheid	8	7	6	7	7	6	5
Recreatie, hobby ^a	–	8	7	7	7	6	5
Scholen/volwasseneducatie	8	5	6	6	6	6	5
Buurtvereniging en belangenbehartiging, woningbouw-, huurdersvereniging	6	5	4	5	4	4	4
Kunst/cultuur	3	2	2	3	5	4	3
Opbouwwerk, club- en buurthuiswerk	6	4	3	3	3	3	3
Reclassering/slachtofferhulp	5	2	3	3	2	3	2
Milieu, natuurbehoud en dierenbescherming	2	2	2	2	2	2	2
Vakbond, beroepsorganisatie	3	2	2	2	1	1	1
Politiek	1	2	1	1	2	2	2
Vluchtelingenwerk, ontwikkelingshulp, mensenrechten	3	2	2	1	2	2	2
Organisatie voor allochtonen	1	0	0	0	0	1	1
Overig	5	4	8	8	7	7	7

^a Recreatie/hobby werd in 2002 niet als aparte categorie aangeboden.

^b Generalisatie exclusief allochtonen, volgens dezelfde methode als in 2002 tot en met 2008

^c Generalisatie inclusief allochtonen.

Met de daling in de deelname aan vrijwilligerswerk zet de trend door die we in de vorige 'Geven in Nederland'-editie al signaleerden. Het is moeilijk de daling direct in verband te brengen met de economische crisis, maar het is duidelijk dat de opgelopen werkloosheid in ieder geval de deelname aan vrijwilligerswerk niet heeft verhoogd. Uit ander onderzoek op basis van antwoorden op één enkele vraag over vrijwilligerswerk komt dezelfde dalende trend naar voren (CAF, 2011, 2012). Nederland blijkt hierin niet alleen te staan; ook in andere landen is de deelname aan vrijwilligerswerk gedaald.

6.3 Intensiteit van deelname aan vrijwilligerswerk

Gemiddeld besteden vrijwilligers in Nederland 21 uur per maand aan vrijwilligerswerk. Dit is wat meer dan in de voorgaande meting, toen vrijwilligers hieraan nog gemiddeld 19 uur besteedden. Ook de mediaan is iets hoger komen te liggen. In 2010 besteedde de helft van de vrijwilligers meer dan 11 uur per maand aan vrijwilligerswerk, in 2012 was dit gestegen naar 12 uur. De toename is voornamelijk te vinden bij de intensieve vrijwilligers, de groep van 25% die de meeste uren aan vrijwilligerswerk besteedt. In 2010

besteedde het meest actieve kwart van de vrijwilligers gemiddeld 20 uur per maand aan vrijwilligerswerk en in 2012 is de tijdsbesteding van dit kwart gestegen naar 24 uur per maand. Het aantal organisaties waarvoor vrijwilligers actief zijn is constant gebleven. Het percentage vrijwilligers dat actief is voor meer dan één type organisatie ligt ongeveer op hetzelfde niveau als in 2010 (37%). Net als in 2010 is ongeveer een derde van de vrijwilligers actief voor twee of drie organisaties.

Er wordt veel gesproken over de trend naar incidenteel vrijwilligerswerk. Organisaties bieden steeds vaker tijdelijke, kortdurende en afgebakende klussen aan waaraan geïnteresseerden kunnen deelnemen zonder zich langdurig aan de organisatie te verbinden. Organisaties hebben weliswaar een voorkeur voor vaste vrijwillige krachten, maar de samenleving is de laatste decennia veranderd: vrouwen hebben vaker betaald werk dan voorheen en de hoeveelheid vrije tijd is gedaald (Breedveld et al., 2006). Het reservoir aan potentiële vrijwilligers die wel bereid zijn om te helpen maar niet beschikbaar zijn op een vaste dag of avond kan dan ook beter worden benut door ook incidenteel vrijwilligerswerk mogelijk te maken. De jaarlijkse actie 'NL Doet' van het Oranjefonds is opgezet vanuit deze gedachte. Het grote aantal Nederlanders dat zich via deze actie inzet wijst erop dat er inderdaad veel belangstelling is voor incidenteel vrijwilligerswerk. Incidenteel vrijwilligerswerk past ook bij de behoefte van bedrijven om hun maatschappelijke betrokkenheid te laten zien, bijvoorbeeld door hun werknemers voor één dag uit te lenen aan een non-profitorganisatie.

Hoe groot het percentage van de Nederlanders is dat incidenteel vrijwilligerswerk doet kunnen we aflezen aan de antwoorden van de respondenten op de vraag hoe vaak zij vrijwilligerswerk doen. We hebben deze vraag in de vragenlijst aan alle respondenten voorgelegd, ook aan degenen die eerder zeiden geen onbetaald werk te doen voor organisaties (zie tabel 6.2). Hierdoor liggen de percentages respondenten die zeggen geen enkele keer vrijwilligerswerk te hebben gedaan in de afgelopen twaalf maanden wat lager dan de percentages respondenten die zeggen in dezelfde periode geen georganiseerd vrijwilligerswerk te hebben gedaan.

Tabel 6.2 Frequentie van vrijwilligerswerk in de afgelopen twaalf maanden, 2008-2012 (in procenten)

	2008	2010	2012
Nooit	50	56	58
Eén keer	5	4	4
Twee of drie keer	10	9	8
Maandelijks	10	9	8
Wekelijks	12	10	10
Vaker	12	12	12

De cijfers in tabel 6.2. laten zien dat het incidentele vrijwilligerswerk in de afgelopen jaren niet is toegenomen. Het percentage van de bevolking dat één keer per jaar vrijwilligerswerk doet is laag (4%) en dit is niet veranderd sinds 2008. Het percentage van de bevolking dat wekelijks of vaker vrijwilligerswerk doet – de vaste krachten waarnaar organisaties zo hard op zoek zijn – is eveneens stabiel op 12%.

6.4 Takenpakket

In tabel 6.3 zijn de taken van vrijwilligers weergegeven. In 2010 houden vrijwilligers zich het vaakste bezig met bestuurlijke taken, gevolgd door klussen, kantoorwerk en administratie en het bieden van vervoer. Belangen behartigen, persoonlijke raadgeving en therapeutische of verzorgende hulp bieden komen minder vaak voor.

In 2012 zijn vergeleken met 2010 enkele verschuivingen zichtbaar in het soort taken die vrijwilligers uitvoeren. Het percentage van de vrijwilligers dat zich met fondsenwerving bezighoudt neemt verder af. Deze eerder gesignaleerde trend zet daarmee door en bedreigt de toekomst van de traditionele huis-aan-huiscollecte (Bekkers & Boonstoppel, 2010). Het aantal Nederlanders dat fondsen werft voor sportieve acties zoals Alpe d'HuZes en de Roparun is weliswaar aan het toenemen, maar nog altijd beperkt: in 2011 namen 4.300 fietsers deel aan Alpe d'HuZes, in 2012 ongeveer 8.000. Aan de Roparun nemen jaarlijks ongeveer 7.000 estafetteloopers deel. Ook de veelbesproken trend naar crowdfunding betreft vooralsnog een relatief beperkt aantal Nederlanders. In 2012 ging het naar schatting van adviesbureau Douw & Koren om 570 projecten (Crowdfunding.nl, 2013).

Tabel 6.3 Aandeel vrijwilligers dat in de afgelopen twaalf maanden bepaalde activiteiten heeft verricht, 2002-2012 (in procenten)

	2002	2004	2006	2008	^a 2010	^b 2010	^b 2012
<i>Organisatie-intern</i>							
Bestuurlijke taken	37	35	31	33	29	28	28
Fondsen werven/collecteren	19	22	18	15	13	13	11
Kantoorwerk/administratie	24	21	23	22	21	20	23
Belangen behartigen	10	9	6	7	7	7	10
<i>Externe dienstverlening</i>							
Klussen	29	25	21	21	21	21	20
Vervoer bieden	26	18	16	14	17	17	14
Informatie of advies geven	25	16	15	16	13	14	18
Training of scholing	15	15	14	13	16	17	17
Bezoek/gezelschap	22	14	15	13	14	14	13
Persoonlijke raadgeving	16	10	9	8	7	7	8
Therapeutisch/verzorging	5	3	4	5	7	7	4
Andere activiteiten	28	25	27	34	32	32	36
^a Generalisatie exclusief allochtonen, volgens dezelfde methode als in 2002 tot en met 2008.							
^b Generalisatie inclusief allochtonen.							

Tabel 6.3 laat verder een daling zien van het aandeel van de vrijwilligers dat zich bezighoudt met vervoer bieden en met therapeutische activiteiten of verzorging. Tegelijkertijd zien we een lichte stijging van het aandeel van de vrijwilligers dat met kantoorwerk en administratie bezig is, met belangenbehartiging, en met informatie of advies geven.

Het aantal taken waarmee vrijwilligers zich bezighouden is de afgelopen twee jaar opnieuw afgenomen. In 2002 hield 27% van de autochtone vrijwilligers zich bezig met slechts één soort taak, in 2010 was dat al 49% en in 2012 51%. Slechts een kwart van de vrijwilligers verrichtte in 2012 drie of meer soorten taken, in 2002 lag dit nog op 48%.

6.5 Meningen over vrijwilligerswerk

Nederlanders zijn over het algemeen redelijk positief over de waarde van vrijwilligerswerk voor de samenleving, weten we uit eerder onderzoek. Ook uit de nieuwe gegevens komt dit beeld naar voren. Bijna de helft van de Nederlanders is het eens met de stelling dat iedereen in zijn leven ten minste één keer vrijwilligerswerk moet doen (zie tabel 6.4). In de nieuwe gegevens zien we echter ook een lichte daling in het percentage van de ondervraagde autochtone Nederlanders dat het eens is met de stelling dat vrijwilligerswerk vanzelfsprekend is in de eigen sociale omgeving. De mate van instemming met de stelling dat iedereen in zijn leven ten minste één keer vrijwilligerswerk moet doen is ongewijzigd.

Tabel 6.4 Meningen over vrijwilligerswerk, 2002–2012 (in procenten)^a

	2002	2004	2006	2008	^b 2010	^b 2012	^c 2012
In mijn sociale omgeving is het vanzelfsprekend dat je vrijwilligerswerk doet	29%	26%	22%	22%	24%	22%	21%
Iedereen moet ten minste één keer in zijn leven vrijwilligerswerk doen	47%	47%	45%	48%	49%	48%	48%
^a Percentages van de bevolking dat het eens of helemaal eens is met de stelling. ^b Generalisatie exclusief allochtonen, volgens dezelfde methode als in 2002 tot en met 2008. ^c Generalisatie inclusief allochtonen.							

Voor het eerst zijn deze stellingen ook aan allochtone respondenten voorgelegd. Allochtonen zijn het wat minder sterk eens met de stelling dat vrijwilligerswerk vanzelfsprekend is in de sociale omgeving dan autochtonen (18% tegen 22%). Allochtonen zijn het echter wat vaker eens met de stelling dat iedereen in zijn leven ten minste één keer vrijwilligerswerk moet doen (52% tegen 48%).

6.6 Motieven van vrijwilligers

Mensen die vrijwilligerswerk verrichten noemen daarvoor uiteenlopende motieven (zie tabel 6.5). In de vragenlijst onderscheiden we motieven die te maken hebben met leren, waarden, zelfbevestiging, zelfbescherming, carrière en de sociale omgeving.¹ Het vaakst zien vrijwilligers voordelen van hun werk die liggen op het terrein van leren, waarden en zelfbevestiging. Bijna zes van de tien vrijwilligers (58%) zijn van mening dat vrijwilligerswerk hun nieuwe inzichten verschaft. 55% van de vrijwilligers is het eens met de stelling dat vrijwilligerswerk de mogelijkheid biedt om te laten zien dat zij het belangrijk vinden om andere mensen te helpen. Ongeveer de helft van de vrijwilligers zegt dat vrijwilligerswerk hun het gevoel geeft dat zij ertoe doen, dat zij ergens belangrijk voor zijn. Vrijwilligers zijn het minder vaak eens met stellingen die zelfbescherming en carrièremotieven omschrijven. Een kwart van de vrijwilligers stelt dat vrijwilligerswerk hun

1 De vragen over motieven voor vrijwilligerswerk zijn afkomstig uit de Volunteer Functions Inventory (VFI; Clary et al., 1998). Een beperking van dit meetinstrument is dat het inhoudelijke motief – de betrokkenheid bij het doel van de organisatie – niet wordt gemeten.

inzichten geeft waardoor zij beter kunnen omgaan met hun eigen persoonlijke problemen. Een derde van de vrijwilligers zegt dat vrijwilligerswerk goed staat op het cv.

Tabel 6.5 Motieven voor vrijwilligerswerk, 2008-2012 (in procenten)^a

	2008	2010	2012
<i>Waarden</i>			
Via mijn vrijwilligerswerk kan ik uitdragen dat ik begaan ben met mensen die het minder goed hebben dan ik	33	38	33
Via mijn vrijwilligerswerk kan ik uitdragen ik het belangrijk vind om andere mensen te helpen	57	56	55
Via mijn vrijwilligerswerk kan ik uitdragen dat ik meeleef met mensen die hulp nodig hebben	45	44	42
<i>Leren</i>			
Door mijn vrijwilligerswerk leer ik (meer) over de zaak waar ik me voor inzet	52	51	51
Mijn vrijwilligerswerk verschaft mij nieuwe inzichten	59	57	58
Via mijn vrijwilligerswerk leer ik nieuwe dingen op een praktische wijze	54	52	53
<i>Zelfbevestiging</i>			
Mijn vrijwilligerswerk geeft mij het gevoel dat ik er toe doe, dat ik ergens belangrijk voor ben	55	53	49
Mijn vrijwilligerswerk is goed voor het beeld dat ik van mijzelf heb, voor mijn eigenwaarde	47	49	44
Mijn vrijwilligerswerk zorgt ervoor dat ik mij goed voel over mezelf	48	50	50
<i>Zelfbescherming</i>			
Als ik niet lekker in mijn vel zit, helpt mijn vrijwilligerswerk me dat te vergeten	33	35	36
Mijn vrijwilligerswerk geeft mij inzichten die ervoor zorgen dat ik beter kan omgaan met mijn eigen persoonlijke problemen	25	23	25
Mijn vrijwilligerswerk is een prettige afleiding van mijn eigen problemen	31	34	34
<i>Carrière</i>			
Mijn vrijwilligerswerk kan me ook helpen om binnen te komen op een plek waar ik betaald zou willen werken	12	15	15
Mijn vrijwilligerswerk helpt mij ook vooruit in mijn betaalde baan/carrière	12	15	15
Mijn vrijwilligerswerk staat goed op mijn cv	29	32	33
<i>Sociaal</i>			
In mijn sociale omgeving is het vanzelfsprekend om vrijwilligerswerk te doen	36	43	44
Iedereen moet ten minste één keer in zijn leven vrijwilligerswerk doen	67	72	71
Mijn partner doet vrijwilligerswerk	63	60	59

^a Percentages van de autochtone vrijwilligers die het eens of helemaal eens zijn met de stelling.

We zien in de afgelopen twee jaar enkele interessante verschuivingen in de motieven voor vrijwilligerswerk. Vrijwilligers zijn het minder sterk eens met stellingen die prosociale waarden benoemen als motieven. Deze afname is in lijn met de afname van prosociale

waarden onder de gehele bevolking (zie hoofdstuk 1.8). Ook zelfbevestiging is een minder populair motief voor vrijwilligerswerk in 2012 dan in 2010. Het zelfbeschermingmotief lijkt juist wat aan populariteit te winnen, maar groot zijn de verschuivingen op de stellingen die dit motief meten niet. Opvallend is ten slotte dat het carrièremotief niet populairder is geworden onder vrijwilligers. Na een stijging tussen 2008 en 2010, die we in verband hebben gebracht met de economische crisis, is op dit vlak nu sprake van stabiliteit.

Tabel 6.6 Trots en respect (waardering) ervaren door vrijwilligers, 2008–2012 (in procenten)^a

	2008	2010	2012
<i>Trots</i>			
Ik ben er trots op dat ik deel uitmaak van de organisatie waar ik vrijwilligerswerk doe	71	73	72
Ik vind het bewonderenswaardig om deel uit te maken van een organisatie met een goed doel	44	49	45
Als iemand zegt dat de organisatie waar ik vrijwilligerswerk doe een goede club is, voel ik dat als een compliment voor mezelf	58	59	61
Als iemand vraagt waar ik vrijwilligerswerk doe, schaam ik me om dat te zeggen	2	3	3
<i>Respect</i>			
Als vrijwilliger voel ik me gewaardeerd door de organisatie waar ik vrijwilligerswerk doe	74	73	74
De organisatie waar ik vrijwilligerswerk doe luistert naar wat ik te zeggen heb over het vrijwilligerswerk	61	59	61
De organisatie waar ik vrijwilligerswerk doe geeft om mijn mening als vrijwilliger	71	68	73
<i>Eigenaarschap</i>			
Ik heb het gevoel dat [organisatie] echt mijn organisatie is.	–	–	56
Als vrijwilliger voor [organisatie] voel ik me mede-eigenaar van de organisatie.	–	–	31
^a Percentages van de autochtone vrijwilligers die het eens of helemaal eens zijn met de stelling.			

In tabel 6.6 zien we dat vrijwilligers over het algemeen trots zijn op hun vrijwilligerswerk en dat zij daar ook respect voor ervaren van de organisatie waarvoor ze actief zijn. Vergeleken met eerdere jaren zien we dat de mate van respect die vrijwilligers ervaren iets is gestegen. Vrijwilligers zijn het bijvoorbeeld vaker eens met de stelling dat de organisatie waar zij vrijwilligerswerk doen om hun mening als vrijwilligers geeft. In de mate van trots zien we geen ontwikkelingen. Nieuwe stellingen die we hebben voorgelegd in 2012 betreffen het ervaren eigenaarschap van de organisatie. Een krappe meerderheid van de vrijwilligers heeft het gevoel dat de organisatie waar zij vrijwilligerswerk doen ook echt hun organisatie is en iets minder dan een derde voelt zich mede-eigenaar. Het gevoel van eigenaarschap is een indicator van de mate van betrokkenheid.

6.7 Prosociale waarden van vrijwilligers

De in de sociale wetenschappen dominante theorieën over vrijwilligerswerk wijzen op het belang van hulpbronnen zoals kennis, vaardigheden en sociale netwerken. De maatschappelijke betrokkenheid die in vrijwilligerswerk tot uiting komt is ten dele gebaseerd op prosociale waarden. In het 'Geven in Nederland'-onderzoek zijn naast metingen van de hulpbronnen van respondenten ook diverse schalen opgenomen die deze waarden meten. Op alle schalen zien we dat vrijwilligers hoger scoren dan niet-vrijwilligers (zie tabel 6.7). Vrijwilligers zijn wat meer tevreden met hun leven dan niet-vrijwilligers en wat bescheidener. Zij hebben verder veel meer vertrouwen in andere mensen, hebben sterker altruïstische waarden, voelen zich meer emotioneel betrokken bij andere mensen (empathie), zien het helpen van anderen sterker als een morele plicht (principe van zorg), voelen zich meer verantwoordelijk voor de samenleving als geheel (filantropieschaal) en ontnemen meer plezier aan geven aan goededoelenorganisaties.

De grootste verschillen zien we bij empathie en het principe van zorg: in de mate van instemming met stellingen die deze waarden meten is in sommige gevallen sprake van maar liefst twintig procentpunten verschil tussen vrijwilligers en niet-vrijwilligers.

Tabel 6.7 Prosociale waarden van vrijwilligers en niet-vrijwilligers (2012)^a

	<i>Geen vrijwilliger</i>	<i>Wel vrijwilliger</i>	<i>Vershil</i>
<i>Bescheidenheid</i>			
Ik wil dat mensen weten hoe belangrijk ik ben (oneens)	69	76	**
Ik vind dat ik meer recht op respect heb dan de gemiddelde persoon (oneens)	71	76	*
Ik zou niet graag willen dat mensen me behandelen alsof ik beter ben dan zij	74	80	*
Ik ben een gewoon persoon, niet beter dan anderen	77	80	
<i>Geefplezier</i>			
Van geven aan een goed doel word ik gelukkiger	16	24	***
Van het geven van een cadeau aan iemand anders word ik gelukkiger	55	59	
Geven aan een goed doel geeft mij een beter gevoel dan iets kopen voor mezelf	10	16	**
<i>Tevredenheid met het leven</i>			
Als ik mijn leven opnieuw kon doen, dan zou ik bijna niets veranderen	27	29	
Tot nu toe heb ik dingen bereikt die ik belangrijk vind in het leven	36	41	*
Ik ben tevreden met mijn leven	45	51	*
Mijn levensomstandigheden zijn uitstekend	38	45	
Mijn leven voldoet in de meeste opzichten aan mijn ideaalbeeld	24	28	

>>

Tabel 6.7   Prosociale waarden van vrijwilligers en niet-vrijwilligers (vervolg)

>>				
<i>Vertrouwen</i>				
Je kunt niet voorzichtig genoeg zijn in de omgang met andere mensen (oneens)	18	30	***	
In het algemeen zijn de meeste mensen wel te vertrouwen	42	58	***	
<i>Altruïstische waarden</i>				
Ik werk liever voor mijn eigen welzijn dan voor dat van anderen (oneens)	32	54	***	
Ik streef ernaar te werken voor het welzijn van de maatschappij	34	57	***	
Ik heb er weinig voor over anderen te helpen (oneens)	69	85	***	
Ik vind het belangrijk mijn bezittingen met andere mensen te delen	27	38	***	
Ik doe niet graag aan liefdadigheid (oneens)	41	63	***	
Ik vind het belangrijk hulp te geven aan de armen en anderen die het nodig hebben	35	54	***	
^a Percentage van de autochtone bevolking dat het eens of helemaal is met de stelling.				
*** p<.001; ** p<.01; * p<.05				
	<i>Geen vrijwilliger</i>	<i>Wel vrijwilliger</i>	<i>Vershil</i>	
<i>Empathie</i>				
Ik voel vaak bezorgdheid voor mensen die het minder goed hebben dan ik	42	56	***	
De problemen van anderen kunnen me meestal niets schelen (oneens)	66	81	***	
Het ongeluk van andere mensen doet me meestal niet zoveel (oneens)	66	82	***	
Ik word vaak geraakt door wat andere mensen meemaken	55	68	***	
<i>Principe van zorg</i>				
Mensen moeten bereid zijn om anderen te helpen die het minder hebben	56	75	***	
Iedereen heeft de verantwoordelijkheid om anderen te helpen wanneer zij hulp nodig hebben	54	71	***	
Het is belangrijk om mensen die het minder goed hebben te helpen, ook als zij erg van ons verschillen	48	64	***	
Het persoonlijk helpen van mensen die in de problemen zitten is erg belangrijk voor mij	32	52	***	
<i>Filantropieschaal</i>				
De maatschappij komt in gevaar omdat mensen zich steeds minder van elkaar aantrekken	62	72	***	
De wereld vraagt om verantwoordelijke burgers	72	84	***	
Ik geef aan maatschappelijke doelen, ongeacht wat anderen (overheid, bedrijfsleven) doen	35	55	***	
Mensen vormen een gemeenschap	64	73	***	>>

>>	Wij moeten de wereld voor de volgende generatie goed achterlaten	77	89	***
	Ik vind het belangrijk de wereld beter te maken dan zij nu is	52	65	***
^a Percentage van de autochtone bevolking dat het eens of helemaal is met de stelling. *** p<.001; ** p<.01; * p<.05				

6.8 Profiel van vrijwilligers

Nederlanders verschillen onderling sterk in de mate waarin zij vrijwilligerswerk doen. Dit geldt zowel voor de kans dat Nederlanders vrijwilligerswerk doen als voor het aantal uur dat zij zich inzetten als vrijwilliger. In tabel 6.8 zijn op een vergelijkbare manier als in hoofdstuk 1 (tabel 1.6) de achtergronden van vrijwilligers weergegeven. Een voorbeeld ter interpretatie: in de eerste kolom staat het geschatte percentage van de bevolking in een bepaalde categorie dat vrijwilligerswerk doet. Van de mannen is dat 37% en van de vrouwen 40%. Het teken achter het getal 40 geeft aan dat het verschil niet statistisch significant is: we kunnen dus niet uitsluiten dat het verschil op toeval berust. De tweede kolom staat het gemiddeld aantal uur dat vrijwilligers in categorieën van de bevolking aan vrijwilligerswerk besteden. De mannelijke vrijwilligers besteden gemiddeld 25 uur per maand aan vrijwilligerswerk en de vrouwelijke vrijwilligers gemiddeld 19 uur. Dit verschil is wel significant.

Tabel 6.8 Profiel van vrijwilligers 2012

	Kans		Aantal uur	
Demografische kenmerken				
Man	37	/	25	/
Vrouw	40	0	19	-
Geboren na 1980	33	/	19	/
Geboren tussen 1971 en 1980	43	0	14	0
Geboren tussen 1961 en 1970	36	0	21	0
Geboren tussen 1951 en 1960	38	0	23	0
Geboren tussen 1941 en 1950	45	+	33	+
Geboren voor 1941	42	(+)	31	(+)
Woonplaats: dorp tot middelgrote stad	40	/	21	/
Woonplaats: grote stad	36	(-)	24	0
Geen partner	37	/	24	/
Partner	39	(+)	21	0
Geen kinderen in huishouden	37	/	19	/
Kinderen in huishouden	42	+	24	(+)

>> <i>Sociaaleconomische kenmerken</i>				
Opleiding: basis, lbo, mavo	32	/	24	/
Opleiding: mbo/havo/vwo	38	(+)	21	0
Opleiding: hbo/wo	48	+	22	[+]
Geen betaald werk	38	/	31	/
Wel betaald werk	40	0	17	-
Inkomen: 1 ^e kwintiel	36	/	29	/
Inkomen: 2 ^e kwintiel	37	(+)	24	[-]
Inkomen: 3 ^e kwintiel	37	(+)	22	[-]
Inkomen: 4 ^e kwintiel	40	(+)	21	-
Inkomen: 5 ^e kwintiel	44	(+)	16	-
Huurhuis	36	/	24	/
Eigen huis	41	(+)	21	0
Geen inkomen uit vermogen	38	/	22	/
Inkomen uit vermogen	48	(+)	21	0
<i>Religie</i>				
Niet-gelovig	33	/	22	/
Katholiek	43	+	29	(+)
Protestant	67	+	19	0
Overige religie	53	+	20	0
Frequentie van kerkgang				
Nooit	32	/	22	/
Eén of enkele malen per jaar	49	(+)	24	0
Vaker	74	(+)	23	0
<i>Filantropische houdingen en benadering</i>				
Aantal verzoeken om giften				
Geen	29	/	23	/
1 tot 4 keer	43	+	21	0
Meer dan 4 keer	59	+	28	(+)
Sociale druk				
Laag	23	/	16	/
Hoog	49	+	24	+
Altruïstische waarden				
Laag (1-3)	25	/	20	/
Hoog (4-5)	45	+	23	0
				>>

>> Filantropieschaal				
Laag (1-3)	20	/	14	/
Hoog (4-5)	42	+	23	(+)
Vertrouwen in goededoelenorganisaties				
Geen, weinig, matig (1-3)	34	/	22	/
Veel (4-5)	50	(+)	23	0

/geeft aan dat de betreffende categorie de referentiegroep vormt; + geeft een positief verband aan (hogere waarde dan in de referentiegroep) en – een negatief verband (lagere waarde dan in de referentiegroep); (+) betekent dat de variabele oorspronkelijk een positief verband laat zien, maar dat dit verband verdwijnt als rekening gehouden wordt met andere factoren in het model; [+] betekent dat de variabele aanvankelijk geen verband laat zien, maar dat het verband positief wordt als rekening gehouden wordt met andere factoren in het model; [-] betekent dat de variabele oorspronkelijk geen verband laat zien, maar dat het verband negatief wordt als rekening gehouden wordt met andere factoren in het model.

Ouderen zijn vaker actief als vrijwilliger en besteden ook meer tijd aan vrijwilligerswerk dan jongeren. Nederlanders met thuiswonende kinderen doen eveneens vaker vrijwilligerswerk en besteden daaraan ook meer tijd. Een hogere opleiding (hbo/wo) is ook kenmerkend voor vrijwilligers. Op het eerste gezicht is er geen verschil in het aantal uren dat hoger en lager opgeleiden aan vrijwilligerswerk besteden, maar dat verandert als we rekening houden met het hogere inkomen dat hoger opgeleiden verdienen. Nederlanders met een hoger jaarinkomen zijn weliswaar vaker actief als vrijwilliger, maar besteden duidelijk minder tijd aan vrijwilligerswerk dan Nederlanders met lagere inkomens. Op grond van het hogere inkomen zouden we daarom verwachten dat hoger opgeleiden minder tijd besteden aan vrijwilligerswerk, maar dat blijkt niet het geval.

Kerkelijke Nederlanders zijn vaker actief als vrijwilliger, maar als we alle vrijwilligers op en rij zetten blijkt dat kerkelijkheid niet altijd samengaat met een hogere tijdsinvestering in vrijwilligerswerk. We zien eveneens grote verschillen in de kans om vrijwilligerswerk te doen als we de respondenten opdelen in groepen met lage en hoge scores op filantropische waarden en benadering door goededoelenorganisaties. Vrijwilligers ervaren meer sociale druk om zich in te zetten voor de maatschappij, voelen zich verantwoordelijker, hebben sterkere altruïstische waarden en meer vertrouwen in goededoelenorganisaties en worden vaker gevraagd om geld te geven dan Nederlanders die geen vrijwilligerswerk doen. Als we rekening houden met alle andere kenmerken van Nederlanders blijkt dat met name de (hogere) leeftijd, (hogere) opleiding, (sterkere) kerkelijkheid, de aanwezigheid van kinderen in het huishoudens en (hogere) sociale druk kenmerkend zijn voor vrijwilligers.

De hoeveelheid tijd die vrijwilligers besteden aan vrijwilligerswerk laat zich minder goed begrijpen aan de hand van de categorieën die we onderscheiden binnen de bevolking. Kenmerkend voor actieve vrijwilligers zijn een lager inkomen, een hogere opleiding en een hogere sociale druk.

De kenmerkende eigenschappen van Nederlandse vrijwilligers komen in de meeste gevallen overeen met eigenschappen van vrijwilligers in andere landen (voor een recent overzicht van de literatuur zie Wilson, 2012).

6.9 Dynamiek in vrijwilligerswerk

Onder de respondenten die zowel in 2012 als in 2010 aan het 'Geven in Nederland'-onderzoek hebben deelgenomen (n=1.263) kunnen we de dynamiek in vrijwilligerswerk in kaart brengen. Iets meer dan een vijfde van deze respondenten is begonnen of juist gestopt met vrijwilligerswerk tussen 2010 en 2012. Het verloop onder de longitudinale groep bevestigt de algemene trend: er zijn meer respondenten gestopt met vrijwilligerswerk (12%) dan begonnen (9%).

Onder de vrijwilligers is ook sprake van verloop tussen organisaties: een vijfde (21%) deed in 2010 nog geen vrijwilligerswerk voor de organisatie waarvoor in 2012 werd gewerkt. Eén op de tien (10%) was in 2010 actiever dan in 2012, één op zeven (14%) was in 2010 minder actief en iets meer dan de helft was in 2010 net zo actief als in 2012 (54%).

Uit de cijfers over de gehele bevolking (uit paragraaf 6.1 en 6.2) blijkt dat zich een concentratie van vrijwillige inzet heeft voorgedaan: in 2012 doet een kleinere groep Nederlanders vrijwilligerswerk dan in 2010, maar de vrijwilligers van 2012 besteden wel meer tijd aan vrijwilligerswerk dan de vrijwilligers van 2010. Een voor de hand liggende verklaring van deze bevinding is dat degenen die actief gebleven zijn in vrijwilligerswerk actiever zijn geworden. Dit blijkt echter niet het geval. Het aantal uren dat de longitudinale groep vrijwilligers actief zijn is niet veranderd tussen 2010 en 2012: dit is gemiddeld 23 uur gebleven. Het aantal uren dat vrijwilligers actief zijn is toegenomen doordat de nieuwe vrijwilligers in 2012 meer tijd aan vrijwilligerswerk besteden (21 uur) dan degenen die gestopt zijn in 2010 (13 uur). De afgelopen twee jaar zijn met name de minder actieve vrijwilligers gestopt met vrijwilligerswerk.

Nieuwe vrijwilligers zijn vaker hoger opgeleid, hebben vaker thuiswonende kinderen, zijn vaker alleenstaand en zijn kerkelijk actiever. Kenmerkend voor actief gebleven vrijwilligers zijn het hebben van betaald werk, een hogere leeftijd, een hogere mate van kerkelijke betrokkenheid en een sterkere sociale druk om bij te dragen aan de samenleving. Omgekeerd zijn vrijwilligers in 2010 die geen betaald werk hadden, jonger waren, minder kerkelijk betrokken waren en minder sociale druk ervoeren om zich in te zetten vaker gestopt met vrijwilligerswerk. Er zijn wat betreft de verandering in het aantal uren dat aan vrijwilligerswerk wordt besteed geen grote of opmerkelijke verschillen aan te wijzen tussen bevolkingsgroepen.

Loyale vrijwilligers – de groep vrijwilligers die in 2010 ook al actief was voor de organisatie waarvoor in 2012 werd gewerkt – zijn gemiddeld ouder en hebben sterker altruïstische waarden dan de vrijwilligers die actief zijn geworden voor een andere organisatie.

6.10 Het verband tussen vrijwilligerswerk en andere vormen van pro sociaal gedrag

Vrijwilligerswerk en het geven van geld zijn twee onderling verweven vormen van filantropie: vrijwilligers geven vaker en meer geld aan goededoelenorganisaties (91% en gemiddeld € 311) dan niet-vrijwilligers (81% en gemiddeld € 135). In een eerdere special is aandacht besteed aan de verwevenheid van giften van geld en tijd (Bekkers, 2001). In deze paragraaf kijken we naar de onderlinge verbanden tussen vrijwilligerswerk en andere vormen van pro sociaal gedrag.

De term prosociaal gedrag wordt gebruikt als aanduiding voor gedrag dat moeite kost en ten goede komt aan anderen. Filantropisch gedrag in de vorm van geld en tijd geven is formeel prosociaal gedrag: particuliere bijdragen aan het algemeen nut via organisaties. Informeel prosociaal gedrag is bijvoorbeeld het helpen van naaste familieleden met dagelijkse dingen die zij zelf niet meer kunnen, het verlenen van steun aan vrienden en kennissen en hulp aan vreemden.

Uit tabel 6.9 blijkt dat vrijwilligers niet alleen vaker formeel prosociaal gedrag vertonen, maar ook vaker informeel prosociaal gedrag. We zien duidelijke verschillen voor vrijwel alle vormen van prosociaal gedrag waarnaar we in de vragenlijst hebben gevraagd, variërend van veelvoorkomende gedragingen zoals het stemmen bij verkiezingen tot vrij zeldzame gedragingen zoals het geven van bloed aan de Bloedbank. Nederlanders die vrijwilligerswerk doen vertonen bovendien vaker prosociaal gedrag dat ten goede komt aan vreemden, zoals opstaan voor iemand in het openbaar vervoer en mensen laten voorgaan in een wachtrij. Daarnaast blijkt dat vrijwilligers ook vaker prosociaal gedrag vertonen dat ten goede komt aan vrienden en bekenden, zoals het zorgen voor de post of de planten van mensen die op vakantie zijn en het verlenen van informele hulp aan mensen buiten het eigen huishouden.

Tabel 6.9 Verschillen in prosociaal gedrag tussen vrijwilligers en niet-vrijwilligers, in procenten

	<i>Niet-vrijwilligers</i>	<i>Vrijwilligers</i>
Geld gegeven aan goededoelenorganisaties	81	91
Gestemd bij afgelopen verkiezingen	84	91
Een onbekende voor laten gaan in een rij	71	76
Voor de planten, post of huisdieren gezorgd van iemand die op vakantie was	53	68
Informele hulp verleend buiten het eigen huishouden	59	67
Een vragenlijst ingevuld voor een wetenschappelijk onderzoek waar u geen geld voor kreeg	32	48
Uw zitplaats in de bus of een andere openbare ruimte afgestaan aan een onbekende die moest staan	26	32
Van iemand die u niet kende spullen gedragen, zoals boodschappen of een koffer	19	27
Spullen uitgeleend aan iemand die u niet zo goed kent	23	26
Wisselgeld teruggegeven dat u te veel had gekregen	16	23
Voedsel of geld gegeven aan een dakloze	13	23
Bloed gegeven aan de bloedbank	6	11

Deze cijfers maken duidelijk dat vrijwilligerswerk onderdeel is van een complex van prosociale gedragingen. Dat complex wordt gevoed door de prosociale waarden uit tabel 6.7. Net als in onderzoek met vergelijkbare gegevens uit de VS (Wilhelm & Bekkers, 2010) blijkt in ons onderzoek dat empathie – medeleven met mensen die het minder hebben – en het principe van zorg – de morele plicht anderen te helpen – fundamentele waarden zijn die ten grondslag liggen aan prosociaal gedrag.

Box 6.1 Helpt vrijwilligerswerk mensen aan betaald werk?

In tijden van economische crisis en oplopende werkloosheid is het goed om te weten of vrijwilligerswerk de kans op het vinden van betaald werk verhoogt. Een klein deel van de respondenten uit de longitudinale groep die in 2010 geen betaald werk hadden (10%) had in 2012 wél betaald werk. Er is echter geen verschil tussen degenen die in 2010 vrijwilligerswerk deden en degenen die in 2010 geen vrijwilligerswerk deden in de kans op het vinden van een baan. Voor vrijwilligers en niet-vrijwilligers was de kans op het vinden van betaald werk vrijwel gelijk. Het doen van vrijwilligerswerk verhoogt de kans op het vinden van betaald werk dus niet.

Onder de vrijwilligers zien we wel een verschil in de kans om betaald werk te vinden tussen degenen die zeggen vrijwilligerswerk te doen voor hun cv en degenen die dat niet doen. Van de vrijwilligers die in 2010 geen betaald werk hadden en het toen eens of helemaal eens waren met de stelling 'Vrijwilligerswerk staat goed op mijn cv' had in 2012 20% wel betaald werk. Van de vrijwilligers zonder betaald werk in 2010 die het niet eens waren met deze stelling had in 2012 slechts 7% betaald werk.

Opvallend is ten slotte dat het carrièremotief echter weinig uitmaakt voor het stoppen met vrijwilligerswerk. Van alle vrijwilligers in 2010 die tussen 2010 en 2012 betaald werk vonden ging 35% toch door met vrijwilligerswerk. Dit percentage is hetzelfde onder de vrijwilligers die in 2010 zeiden vrijwilligerswerk te doen voor hun cv als onder de vrijwilligers die het toen niet eens waren met deze stelling over het carrièremotief.

Literatuur

- Baren van, E.A., Meijs, L.C.P.M., Roza, L., Metz, J. & Hoogervorst, N. (2011). ECSP webpublicatie: *Over hedendaagse 'vrijwillige inzet' en 'vrijwilligersmanagement' als bouwstenen voor de pedagogische civil society*. Verkregen van <http://goo.gl/UN9bG> op 4 maart 2013.
- Bekkers, R. (2001). En en of of of? De relatie tussen het geven van geld en tijd. In Th.N.M. Schuyt (red.). *Geven in Nederland 2001*. Houten/Dieghem: Bohn Stafleu van Loghum.
- Bekkers, R. & Boonstoppel, E. (2010). *Toekomstverkenning goede doelen collectes. Onderzoek in opdracht van Stichting Collecteplan*. VU Amsterdam: Werkgroep Filantropische Studies.
- Boss, E. & Hetem, R. (2011). *Vrijwillige inzet onderzocht*. Utrecht: Movisie.
- Breedveld, K., Broek, A. van den, Haan, J. de, Harms, L., Huysmans, F. & Ingen, E. van (2006). *De tijd als spiegel*. Den Haag: SCP.
- Charities Aid Foundation (2012). *World Giving Index 2012. A Global View of Giving Trends*. Londen: CAF.
- Charities Aid Foundation (2011). *World Giving Index 2011. A Global View of Giving Trends*. Londen: CAF.
- Clary, E., Snyder, M., Ridge, R., Copeland, J., Stukas, A., Haugen, J. & Miene, P. (1998). Understanding and assessing the motivations of volunteers: A functional approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74: 1516-1530.

- Crowdfunding.nl (2013). *Crowdfunding groeit explosief: € 14 miljoen opgehaald in 2012*. Verkregen van <http://www.crowdfunding.nl/2013/01/24/crowdfunding-groeit-explosief-e14-miljoen-opgehaald-in-2012/> op 4 maart 2013.
- Daal, H.J. van (1990). *Vrijwilligerswerk en informele hulp in Nederland*. Den Haag: NIMAWO.
- Dekker, P., Hart, J. de & Faulk, L. (red.) (2007). *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*. Den Haag: SCP.
- Musick, M.A. & Wilson, J. (2008). *Volunteers. A social profile*. Bloomington: Indiana University Press.
- Sociaal-Wetenschappelijke Afdeling Gemeente Rotterdam (2012). *Evaluatie pilots Full Engagement augustus 2011-augustus 2012*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.
- Wilhelm, M.O. & Bekkers, R. (2010). Helping behavior, dispositional empathic concern, and the principle of care. *Social Psychology Quarterly*, 73, 11-32.
- Wilson, J. (2012). Volunteerism research. A review essay. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41, 176-212.